

SLAVIA 58 - 59

SLAVIA 58 (1989)

JOSEF VLÁŠEK, *Poetika počátků staroslověnské literatury (1-6)*. Navodeći osnovne karakteristike psalamskoga stiha, autor ističe da upoznavanje i proučavanje njegovih osnovnih karakteristika omogućava bolje razumijevanje silabičkometričkih odnosa i u drugom žanrovima zastupljenim u staroslavenskim tekstovima (molitvama, propovijedima itd.) Postojanje ritmičke organiziranosti teksta otkriva se i u proznim tekstovima kakvi su npr. evanđelja. Psalamski je stih na vrlo značajan način utjecao na daljnji razvoj pismenosti i duboko se urezao u književnokulturnu svijest. Nadovezujući se na ritmičnost starih obrednih formula, naglašena ritmičnost staroslavenskih tekstova pomagala je premostiti prostor među starijim poganskim tradicijama i novom kršćanskom kulturom.

Povodom objavljivanja knjige *Die Kiewer Blätter* (Amsterdam 1987) nizozemskoga slavista J. Schaekena VLADIMÍR ŠAUR, *Nad Kyjevskými listy* (138-143) polemizira s nekim autorovim stavovima. Komentari se tiču posebno nekih pitanja grafije i tumačenja pojedinih nadrednih znakova u Kij (upotreba trojnoga *i* koju Schaeken smatra odrazom grčkoga utjecaja, pitanje upotrebe nadrednih znakova na početku riječi u funkciji bilježenja jotacije). Više je mjesta posvećeno polemici s autorovim tumačenjem mekoće odnosno tvrdoće suglasnika *c*, *č*, *š*, *ž* i u vezi s tim i s tvrdnjom da Kij odražavaju jedinstvenu dijalekatsku normu danas nepoznata panonskog dijalekta. V. Šaur, ne slažući se s autorovom

argumentacijom, iznosi i obrazlaže svoja gledanja na spomenute probleme.

EMILIE BLÁHOVÁ, *Jubileum slovníku jazyka staroslověnského*. (337-352). Članak je posvećen 30. godišnjici početka objavljivanja Rječnika staroslavenskoga jezika i 60-toj godišnjici života njegova glavnog urednika Zoe Hauptove. S obzirom na to da je prilog pisan nakon kompletna završetka leksikografskih radova na rukopisu Rječnika (završni svesci već više godina čekaju na red za tiskanje), bilo je moguće vrlo temeljito progovoriti o razvoju leksikografske koncepcije, osvrnuti se na rješavanje nekih složenih leksikografskih pitanja sa stanovišta leksikografske prakse i ujedno ocijeniti doprinos Rječnika staroslavenskoga jezika slavenskoj povijesnoj leksikografiji. S tim se ciljem analiziraju mišljenja i sugestije brojnih recenzenata Rječnika (popis objavljenih recenzija je priložen) i iznose se iskustva i pogledi autorskoga kolektiva, koji su u tijeku rada evoluirali. Time su uzrokovane i izvjesne razlike između prve i druge polovice Rječnika, na koje se autorica osvrće. Detaljnije su dotaknuti ovi problemi: problem izvora, problem opsega Rječnika i njegova karaktera, problematika definiranja samostalne leksikografske jedinice (na primjeru obradbe refleksivnih glagola, participija, riječi s negativnom derivacijom, kompozita, prijedloških spojeva s adverbijalnom funkcijom, predikativa, gramatičkih riječi) kao i problemi povezani s fonološkom i morfološkom normalizacijom u zaglavlju natuknice. Originalna leksikografska koncepcija došla je tijekom rada do pune afirmacije. Metodološki postupci i iskustva

kolektiva Rječnika upotrijebljeni su u novijim staroslavenskom rječnicima koji su u fazi izradbe ili tiskanja.

HELENA BAUEROVÁ, *K problematice předloh textu proroka Jonaše v charvatskohlaholských breviářích* (353-364), govori o suodnosu brevijarskih čitanja iz proroka Jone i njihovih grčkih ili latinskih predložaka kao i o međusobnim odnosima slavenskih tekstova i problemima njihove filijacije. Osvrće se na tekstološke, morfološke i leksičke razlike u dvjema sačuvanim verzijama teksta, tj. u verziji povezanoj s grčkim tekstem i verziji revidiranoj prema latinskomu, dajući dopune ranijim radovima na ovu temu. Stariju skupinu povezanu s grčkim predloškom nadopunjuje kratkim tekstom iz brevijara popa Mavra, a spoznaje o revidiranoj skupini obogaćuje materijalom iz Oksfordskoga i prvotiska brevijara. Na kraju, na primjeru pitanja o predlošku verzije sačuvane u Dragučkom brevijaru, demonstrira moguće filijacije slvenskih tekstova.

SLAVIA 59 (1990)

VLADIMÍR ŠAUR, *K původu některých jerů v sousedství sonant* (1-10). Članak je posvećen 80. godišnjici života Fr. Kopečnoga. Predmet je autorova zanimanja objašnjenje nekih specifičnosti u razvoju jerova koji su se nalazili u neposrednom susjedstvu sonanta: slučajevi tipa *gъnati*, *ženŕ* gdje se u susjedstvu sonanta javlja *ъ* umjesto očekivanoga *ь*, ili obratno. Autor smatra da treba razlikovati jerove koji predstavljaju kontinuantе indoevropskih *i* i *u*, i sveslavenska su pojava, od jerova koji predstavljaju popratne vokale koji su se razvili uz sonante u ograničenim arealima, uključujući i Konstantinov solunski dijalekt 9. st. Dok su se u solunskom dijalektu svi

jerovi izgovarali na isti način, te zbog toga u glagoljici nije bio potreban nikakav poseban grafem za njihovo razlikovanje, u drugim su dijalekatskim oblastima postojale razlike u izgovoru. Time autor objašnjava kolebanja grafije i razlike u razvoju.

Е. И. МЕЛЬНИКОВ, *Надписи на памятниках русского искусства XI и XII веков как историко-филологический источник* (57-68).

Predmet su autorove analize natpisi na freskama u hramu sv. Sofije u Novgorodu, koje datira sredinom 11. st., natpisi u kijeveskom Kirilovskom manastiru iz kraja 12. st., zapisi na freskama crkve sv. Spas-Neredica u Novgorodu iz 12. st. kao i zapisi na crkvenim srebrnim posudama iz 12. st. Zapise autor proučava svestrano, iz kulturno-povijesnoga paleografskoga, ortografsko-fonetskoga, morfološkoga i leksičkoga aspekta, zaključujući da odražavaju staroruski crkveni jezik u njegovoj govornoj formi i kao takvi predstavljaju vrlo značajne povijesno-filološke izvore za proučavanje najstarijega perioda u razvoju ruskocrkvenoslavenskoga jezika.

VLADIMÍR ŠAUR, *Prejotované a postjotované krátké i* (225-236), ponovo se vraća na problem tumačenja trojne grafije glagoljskoga *i*, polazeći pri tome od grafije Kij i nadovezujući se na rezultate Tkadličikovih proučavanja. U centru je autorove pažnje pitanje glasovne realizacije grafema *я* = 20. Razrađujući i obrazlažujući pretpostavku da se radi o grafijskom izrazu izgovora kratkoga *i* u susjedstvu jotacije *i* da je odgovarajući glas imao u u solunskom dijalektu 9. st. status fonema, dolazi do ovih zaključaka: iako danas nije moguće dati točan opis artikulacije samoglasnika bilježenoga spomenutim grafemom, ipak je sigurno da se ne radi o reduciranom, već o vokalu prednjega reda koji je vjerojatno bio

blizak (ali ne i potpuno identičan) glasu *i* s artikulacijom donekle pomaknutom, ali ne prema *ь*. Zbog toga umjesto termina "napregnuti jer" ili "jer u napregnutom položaju" predlaže termin "prejotirano/postjotirano kratko i" ili "i uz jotaciju" (= "i vedle jotace").

E. A. ЦЕЛУНОВА, *О церковно-славянском протографе библии Франциска Скориньи (на материале книги цисла)* (244-250), skreće pozornost na pitanje o eventualnom crkvenoslavenskom karakteru protografa knjiga Staroga zavjeta u *Bibliji ruskoj* Fr. Skorine. Naime, postojanje csl. predložka u starijoj je literaturi općenito prihvaćeno za gotovo cijeli Stari Zavjet, dok su druga mišljenja rijetka. Tekstološka analiza Knjige Brojeva, međutim pokazuje da Skorina nije raspolažao csl. tekstom te biblijske knjige. Slaganja s csl. tekstom, koji je reprezentiran Ostroškom biblijom, objašnjavaju se nastojanjem Skorine da češki tekst prevede na csl. jezik.

E. HAVLOVÁ, F. KOPEČNÝ, H. PLEVAČOVÁ, Ž. ŠARAPATKOVÁ, V. ŠAUR, *Z materiálu etymologického slovníku slovanských jazyků* (271-277). Ovim se prilogom najavljuje objavljivanje odabranih natuknica iz rukopisna *Etimološkoga rječnika slavenskih jezika* na kojem se radilo u Brnu do 1983. godine, prvo pod rukovodstvom V. Macheka, zatim Fr. Kopečnoga i najzad E. Havlove, i koji je zbog nezainteresiranosti izdavačkih poduzeća za to nekomercijalno izdanje ostao u rukopisu. U sadašnjem momentu autorski kolektiv svoje bogate fondove koristi za izradbu Etimološkoga rječnika staroslavenskoga jezika (1. svezak je izašao 1989. g.). Obrađeni dio Etimološkoga rječnika slavenskih jezika odnosi se na drugu polovinu abecede, počev od N. Takav je postupak odabran zbog

nastojanja autorskoga kolektiva da najprije pruži znanstvenoj javnosti etimologije onih riječi koje u slavenskoj etimologiji nemaju još kompleksne obradbe. Za objavljivanje napravljen je izbor najzanimljivijih natuknica koje predstavljaju nov doprinos, bilo u odnosu na etimologiju, bilo u odnosu na materijalnu bazu. Nakon kratka izlaganja o principima obradbe i o strukturi natuknice objavljuju se sljedeće jedinice: *nadošnik*, *nak(a)ra/nagara*, *nast*, *netopyrġ*.

IGOR NĚMEC, *Staroslověn. po grěchu "Nescio quo pacto"* (344-346), analizira izvorno značenje staroga slavenskoga frazema *po grěhu* koji je u rječnicima fiksiran u značenju "na nesreću, nažalost". U stsl. jeziku ovaj je frazem potvrđen u Drugoj legendi o sv. Vavlavu, međutim odgovarajući latinski tekst dokumentira značenje donekle različito od gore navedenoga, odn. "ne znam kako, na poseban način, neshvatljivo". Iz autorove analize koja uzima u obzir slavenske ekvivalente, značenje latinskoga ekvivalenta predložka, etimološko ishodište (*grěhъ* = pogreška, promašaj, promašenje cilja) i semantičke pomake koji odgovaraju staromu načinu mišljenja, proizlazi da bi u češkom najtočniji ekvivalent frazema glasio "netrefně, nepřiléhavě", dok bi potpunu adekvatnost izrazio opis "v rozporu s danou skutečností" (=u suprotnosti s datom stvarnošću).

VLADIMÍR ŠAUR, *Měla staroslověnština vokalické délky?* (357-367). Dosadašnja istraživanja, polazeći od fakta da ni glagoljska ni ćiriljska grafija ne bilježe ni akcent ni kvantitet vokala, izjašnjavaju se o tom problemu ili u smislu da je grafija odraz nerazlikovanja kvantitete vokala u Konstantinovu solunskom dijalektu, ili su znanstvenici vrlo suzdržani. Postoji i mišljenje da su u 9. st. bili kratki samo *e*, *o*, *ь*, *ъ*, dok su

se ostali vokali pokratili kasnije što bi značilo da stsl. grafija nije točnim odrazom staroga izgovora. Autor se obraća činjenicama iz razvoja fonološkoga, napose vokalnoga, sustava (promjena $a > o$, razvoj $ê$, glasovna realizacija grafema za i , sudbina reduciranog vokala i dr.) i njihovoj relativnoj kronologiji, zaključujući da bilježenje vokala u glagoljici odgovara stanju na Balkanu, uključujući i solunski dijalekt 9. st., gdje su se dužine izgubile još u

pretpismenom periodu, približno 150-200 godina prije sastavljanja glagoljice. Prema tome, svi vokalni grafemi u glagoljici bilježe kratke samoglasnike u skladu sa stanjem u domaćem vokalnom sistemu. Jedini je dugi vokal 25. slovo koje predstavlja preuzetu fonetsku varijantu i korespondira s grčkim omegom, služeći za bilježenje kvantitete u posuđenicama.

ZDENKA RIBAROVA

ZESZYTY NAUKOWE WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO. SLAWISTYKA 5;
Uniwersytet Gdański, Gdańsk 1988

1100. obljetnica smrti sv. Metodija obilježena je u Poljskoj tijekom 1985. godine bogatim znanstvenim programom u koji su se kao organizatori uključili različiti znanstveni i sveučilišni centri: Poznań, Kraków, Wrocław, Lublin, Warszawa i Gdańsk. Pred sobom imamo materijale sa znanstvenoga skupa održana u Gdanjsku, 25-27. studenoga 1985. godine u organizaciji Gdanjskoga sveučilišta (neposredni su organizatori: Zakład Języków Słowiańskich i Pracownia Języka Cerkiewnosłowiańskiego Słowianoznawstwa PAN).

Nakon programa znanstvenoga skupa i bilješke o njegovu tijeku i realizaciji programa slijedi uvodna riječ L. MOSZYŃSKOGA. Zatim dolaze pojedini referati objavljeni po redoslijedu istom kao na programu skupa. Prema njihovoj tematici možemo ih grupirati u nekoliko cjelina.

Na prvom su mjestu referati u kojima se obrađuju pitanja povezana s književnom djelatnošću Solunske braće i raznim aspek-

tima njihova rada s akcentom na udjelu sv. Metodija.

Pitanje atribuiranja određenog književnog opusa sv. Metodiju najdetaljnije razrađuje FRANCISZEK WĄCŁAW MAREŚ (Beč), *Udział św. Metodego w początkach piśmiennictwa słowiańskiego*, (15-22). Za sasmostalne Metodijeve radove smatra: kompletorne dijelove Novoga zavjeta uključujući i Apokalipsu; čitav Stari zavjet; pravne tekstove (Nomokanon, Anonimna homilija; spominje i vjerojatnost velikomoravskoga podrijetla kod Penitencijala); Paterik; književna obrada Konstantinove krimske disputacije sa Židovima; originalan traktat o teoriji prijevoda koji je već ranije identificirao kao epilog uz prijevod Novoga zavjeta ili cijele Biblije; dopušta mogućnost Metodijeva udjela u sastavljanju Konstantinova žitija.

Književna djelatnost Solunske braće dotaknuta je i u referatima s kojima su nastupili JERZY RUSEK (Kraków), *Na 1100*